

[itobiad], 2020, 9 (3): 2492/2503

Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme: Bir Kapitalist Savunma

A Philosophical Essay On Eternal Peace: A Capitalist Defense

Cumali BOZPİNAR

Dr., Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Milli Emlak Genel Müdürlüğü)
Dr., Ministry of Environment and Urbanism (Gen. Directorate of Nat.
Estate)

cumalispontik@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-8760-5253

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 14.07.2020
Kabul Tarihi / Accepted	: 23.09.2020
Yayın Tarihi / Published	: 30.09.2020
Yayın Sezonu	: Temmuz-Ağustos-Eylül
Pub Date Season	: July-August September

Atıf/Cite as: Bozpinar, C . (2020). Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme: Bir Kapitalist Savunma . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 9 (3) , 2492-2503 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/56503/769086>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme: Bir Kapitalist Savunma

Öz

Kant'ın felsefe tarihinde özel bir yerinin olduğu kabul edilir. Bunun nedeni de Kant'ın Aydınlanma Dönemi'nde geçerli görüşlerin bir sentezini yaptığı iddiasıdır. Bununla birlikte burjuva devrimlerin yaşandığı bir dönemin içinde olmasına rağmen Kant'ın iktisada ilişkin ayrı bir çalışmasının bulunmaması önemli bir eksiklik olduğu kadar bilimsel merak da uyandırmaktadır. Bu merakın bir sonucu olarak bu çalışmada Kant'ın iktisada bakışı incelenecektir. Çalışma, bu konudaki boşluğun doldurulması bağlamında önem taşımakta olup filozofun Ebedî Barış Üzerine Felsefî Deneme başlıklı eseri özelinde kapitalizm savunusu yaptığı kabulüyle sınırlandırılmıştır. Bu çıkarım Doğal Hukuk felsefesi dolayımına dayanmaktadır. Smith'in de aralarında bulunduğu Klasik iktisatçılar kapitalist iktisadi düzeni haklı göstermek için liberalizmi savunurlar ve liberalizm de felsefi kaynağını Doğal Hukuk felsefesinden alır. Bu kapsamda kapitalizm doğal bir düzendir. Newton'un maddi evrenin doğal kanunlara göre hareket ettiğine dair görüşünü klasik iktisatçıların toplumların yapısı ve işleyişi için de geçerli kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Bu kabul beraberinde şu varsayımı getirmiştir: Görünmez bir el tarafından belli amaçlara doğru yönetilen toplumlarda belirli bir içsel tutarlılık bulunmaktadır. Böylece klasik iktisatçıların ve bu arada Smith'in edilgen akılcılığı toplumun doğal kanunlarının saptanıp bunlara uyulmasını gerektirmiştir. Bu kanunların ise piyasa ekonomisinin kanunları olduğunu kabul etmişlerdir. Kant'ın ebedi barış kavramı, piyasa ekonomisinin işleyişini sağlayan hukuki düzlemi açıklar. Dolayısıyla Kant bir burjuva demagoğudur.

Anahtar Kelimeler: Kant, ebedi barış, doğal hukuk, kapitalizm, piyasa.

A Philosophical Essay On Eternal Peace: A Capitalist Defense

Abstract

Kant is considered to have a special place in the history of philosophy. The reason for this is the claim that Kant made a synthesis of the views valid in the Enlightenment Period. However, despite the fact that Kant was in a period of bourgeois revolutions, the absence of a separate study of economics is not only an important deficiency but also a scientific curiosity. As a result of this curiosity, Kant's perspective on economics will be examined in this study. The work is important in the context of filling the gap on this subject and is limited by the acceptance that the philosopher is advocating capitalism in his particular work entitled "Perpetual Peace: A Philosophical Essay". This inference is based on the philosophy of Natural Law. Classical economists, including Smith, advocate liberalism to justify the capitalist economic order, and liberalism derives its philosophical origin from the philosophy of Natural Law. In this context, capitalism is a natural order. It is understood that Newton's view that the material universe acts according to natural laws applies to the structure and functioning of societies as well as to classical economists. This acceptance led to the assumption that there is a certain inner coherence in societies governed by an invisible hand towards certain goals. Thus, the passive rationality of classical

economists and, by the way, Smith required that the natural laws of society be determined and followed. They accepted that these laws are the laws of the market economy. Kant's concept of perpetual peace describes the legal plane that enables the functioning of the market economy. So Kant is a bourgeois demagogue.

Keywords: Kant, perpetual peace, natural law, capitalism, market.

Giriş

Aydınlanma Dönemi'nin geçerli görüşlerinin bir sentezini yapması yönüyle Immanuel Kant, felsefe tarihinde özel bir yere sahiptir. Kant'ın söz konusu sentezi insanın özgürlüğünün sağlanması noktasında akıl temeli üzerinde bütünsel bir niteliğe sahiptir.

İktisat özeline gelindiğinde ise, üstelik burjuva devrimlerin yaşandığı bir dönemin içinde olduğu dikkate alındığında, Kant'ın sırf iktisada ilişkin bir çalışmasının bulunmaması hem önemli bir eksiklik hem de bu eksikliğin sebebi noktasında araştırmacıyı konu üzerinde çalışmaya davet etmektedir.

Bu davetin kabulünün ifadesi sayılabilecek bu çalışmada Kant'ın iktisada bakışı incelenecektir. Çalışma, bu konudaki boşluğun doldurulması bağlamında önem taşımakta olup filozofun Ebedî Barış Üzerine Felsefî Deneme başlıklı eseri özelinde kapitalizm savunusu yaptığı kabulüyle sınırlandırılmıştır. Kant anılan eserinde devletler düzeyinde de bireyler düzeyinde olduğu gibi özgürlüklerin kurumsallaştırılmasını "ebedi barış"ın sağlanması olarak kabul etmiştir. Böylece ülke sınırları içinde statükonun sağladığı mülkiyet ilişkileri çerçevesinde güvenceye kavuşan haklar evrensel koruma da kazanır ve piyasaya uluslararası düzeyde ekonomi dışı müdahale imkânı ortadan kalkar yani dünya pazarı kapitalist hukuka uygun hale gelir.

Çalışmada karşılaştırmalı yöntem ve kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda Kant'ın iktisada ilişkin olduğunu kabul ettiğimiz açıklamaları ağırlıklı olarak Ebedî Barış Üzerine Felsefî Deneme başlıklı eseri üzerinden ortaya konulup gerektiği kadarıyla Isaac Newton ve Adam Smith'in görüşleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Newton, Smith ve Kant

Smith'in aralarında bulunduğu klasik iktisatçıların liberal iktisadi öğretisinin felsefesi anlaşılma noktasında ortaya attıkları teoriler anlaşılabilir ve politika önerileri kabul edilemez. Kapitalist iktisadi düzeni haklı göstermek için kullanılan bu felsefe, kaynağını Doğal Hukuk felsefesinden alır. Buna

göre insanın doğuştan aynı "insan tabiatı"nı taşıdığı ve dolayısıyla aynı haklara ve özgürlüklere sahip olması gerektiği kabul edilir. İnsanların doğal hakları arasında özel mülkiyet ile bireysel girişim bulunur. Herkesin eşit hakları ve özgürlüklerinin olacağı doğru bir toplumsal düzen gereklidir. Böylesi bir düzen ancak doğal hukuka uyulması koşuluyla sağlanılan doğal bir uyum içindeki toplum düzeni olabilir. Kapitalizmin özel mülkiyet ve bireysel girişimle piyasalara dayalı yapısı bu ilkelerden çıkarılmıştır. Kapitalist piyasanın işleyişinin Newton'un ortaya koyduğu görüşlere uyması nedeniyle Newton'un fizik üzerine düşünceleri klasik iktisatçıları etkilemiştir (Kazgan, 2000: 57). Newton, maddi evrenin düzenli ve değişmez kanunlara tabi olduğunu ve cisimlerin doğal kanunlara göre hareket ettiğini ortaya koymuştur. Klasik iktisatçıların toplumların yapısı ve işleyişini de bu görüşe bağlamışlardır. Toplumların da iç işleyişlerinde doğal kanunlara tabi oldukları ve "iyi ve akılcı bir Tanrı'nın" doğal uyum içinde toplumları yönettiğini kabul etmişlerdir. Bu kabul beraberinde, tanrısal iradenin belli amaçlara doğru görünmeyen bir el tarafından yönettiği toplumlarda belirli bir amaç ve içsel tutarlılık bulunduğu varsayımını getirmiştir. Böylece klasik iktisatçıların edilgen akılcılığı toplumun doğal kanunlarının saptanıp bunlara uyulmasını gerektirmiştir. Bu kanunların da piyasa ekonomisinin kanunları olduğunu kabul etmişlerdir. Doğal uyum bireysel çıkarlarla toplumsal çıkarların uyumunu sağlayıcı nitelikte görülmüştür. Toplumun işleyişindeki belirli amaç toplumun maksimum refahının sağlanması olunca kanunların doğallığı, bunlara herhangi bir müdahalede bulunulmaması zira müdahalenin faydasız olacağı sonucuna götürmüştür çünkü toplumun doğal kanunlarıyla kendiliğinden optimal koşulları yaratacağının mümkün olduğu kabul edilmiştir. Başka bir deyişle doğal kanunlar vasıtasıyla toplumun mevcut yapısıyla en iyi iktisadi düzene sahip olduğuna inanılmıştır. *Laissez faire* yani kamunun doğal kanunların en iyi işleyişini sağlayacak hukuk sistemi kurmak dışında piyasaya müdahale etmeyip sadece piyasa kanunlarının serbest işlemesini sağlamakla yetinmesi kabulü bundan çıkartılmıştır (Kazgan, 2000: 57). Kant'ın ebedi barış kavramının içeriği de bu kapsama dâhildir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Newton, maddi evrenin değişmez kanunlara tabi olduğunu ve cisimlerin doğal kanunlara göre hareket ettiğini ortaya koymuştur. Kant, Newton'un fizik kuramıyla ilgilenmiştir. Daha üniversite öğrenciliği döneminde uzmanlaşma alanı olarak felsefe ve matematiği seçtiği ve Newton'un eserleriyle tanıştığı gibi sonrasında bu konuda çalışmayı bırakmadığı belirtilmektedir. Böylece Kant'ın düşüncelerinin Newtoncu evren kuramının etkisinde geliştiği anlaşılmaktadır. Nihayetinde Kant, Newton'un kuramını tüm evrene genişleterek gök cisimleri için geçerli olan düzeni teolojik bir açıklamaya bağlamıştır (Akarsu ve Ural, 2007). Kant'ın aşağıda açıklanacak olan ebedi barış kavramının içeriği, kapitalist piyasa yapısının teminatını dolayimler. Bu dolayım, Smith'in görünmez el mevhumunun hukuksal çerçevesidir.

Kant'ın İktisadi Görüşleri: Ebedî Barış Üzerine Felsefî Deneme

Kant (1960: 9)'a göre siyasi fırsatları değerlendirmek yerine ebedi barış uğrunda davranılmasını savunmak "skolastik bir ukalalık" olarak görülebilir. "Ebedi barış"ın ne olduğunu tanımlamasa da kendisi cumhuriyetin evrensel olduğunu kabul etmektedir. Analoji yoluyla devletler düzeyinde de bireyler düzeyinde olduğu gibi özgürlükler tesis edilmesini önerir. Tersine durumda dolaylı bir şekilde ilgili devletin halkının da iradesinin mevcudiyetinden bahsedilemeyeceğini savunur (Kant, 1960: 10). Böylece Kant'ın devletlerarası ilişkilerin de anayasal temelde düzenlenmesini kabul ettiğini belirtebiliriz. Bunun sonucu olarak ülke sınırları içinde statükonun sağladığı -mülkiyet ilişkileri çerçevesinde şekillenen- haklar evrensel koruma kazanır ve piyasaya uluslararası düzeyde ekonomi dışı müdahale imkânı ortadan kalkar yani dünya pazarı ölçeğinde piyasalar kapitalist hukuka uygun hale gelir. Nitekim Kant (1960: 10) devletlerin birbiriyle birleşmesinin aslında ailelerin birleşmesi olduğunu ve bunun da bu aileler için tekel konumu yarattığını belirtir. Burada, aile benzetmesini cumhuriyetin keyfiliği azalttığı şeklinde yorumladığımızda şu soru ortaya çıkmaktadır: Peki kimlerin yararına keyfilik azaltılmış olmaktadır?

Kant (1960: 10), ordunun varlığını ekonomi dışı bir tehdit unsuru olarak gördüğü gibi askeri harcamaları kısa süren bir savaştan daha külfetli sayar. Bunu, piyasa kuralları dışında -ekonomi dışı- zor yoluyla menfaat sağlandığı için Kantçı anlamda kabul edilemez olarak değerlendirebiliriz. Kant'ın, devlet gelirlerinin artışına ve devlet borçlanmasına bakışı da benzerdir.

Askeri güç vasıtası olan devlet hazinesinin çok zenginleşmesini diğer devletler bir savaş tehdidi sayar ve akabinde bu devletlerin düşmandan önce saldırıya geçmeye kışkırtılacaklarını belirtir (Kant, 1960: 11). Bu açıklama, Kant'ın piyasa mekanizmasını işlemez hale getirebilecek bir tehdiye yönelik değerlendirmesi olarak kabul edilebilir.

Kant (1960: 11-2), devlet borçlanmasını, iktidarın başka ülke iktidarının nüfuzuna girmesi olarak kabul eder. Nüfuzu artan devlet için savaş açmak kolaylaşır. Aynı zamanda borçlu devletin iflas etmesi, alacaklı devletleri zarara sokacaktır. Kant'ın devlet borçlarına ilişkin açıklamalarını da piyasa mekanizmasını tehdit noktasında endişeleri olarak kabul edebiliriz.

Diğer taraftan Kant (1960: 12), iç karışıklıklara sahne olan ülkeye, diğer ülkelerin müdahalesini onaylar¹. İç karışıklığın olması piyasaların işlemez

¹ Öztürk (t.y.)'e göre Kant, savaşı kıt kaynaklar üzerine verilen çıkar çatışması olarak değerlendirmeyerek tarihsel materyalist bir okumadan özenle kaçınsa da borçlanma ve bir ülkeye diğer ülkelerin müdahalesi hususlarında savaşı ekonomi politik bir çerçeveye ilişkilendirir.

hale gelmesine yol açar. Dolayısıyla Kant'ın piyasa mekanizmasına yönelik tehdit korkusu saptamamız burada da geçerlidir.

Devletlerde ordunun varlığına karşı olan Kant, savaş konusunda hümanist bakış açısından tutarsızlık sergiler. Kant'a göre savaş göğüs göğüse mücadele şeklinde veya düello şeklinde olmalıdır ve savaş esnasında taraflar birbirlerine fitne tohumları ekmemelidir. Yoksa savaş uzayıp gider. Daha doğrusu savaş, tartışmayı nihai olarak sonlandırmaz çünkü ileride barış imzalanacağı zaman devletlerin birbirlerine karşılıklı güven duymaları imkânsız hale gelir. Bu noktada Kant, taraflardan hiçbirinin haklı sayılmayacağını zira "tabii hal"de hukuka uygun bir yargı makamı bulunmadığından haklıyı haksızı savaşın sonucunun ortaya çıkaracağını çünkü bunun Tanrı hükmü olduğunu belirtir (Kant, 1960: 13). Bu da Kant'ın doğal hukuk görüşünden yana olduğunu işaretidir. Dolayısıyla savaş özelinde Kant, Smith gibi Tanrı'nın düzenini betimler. Burada Kant'ın hümanist bakış açısından tutarsızlığı ise bir yandan tüm insanlık için ebedi bir barışın peşinde kafa yorarken savaşı meşrulaştırmasıdır. Bize göre savaşın düello gibi olup bitmesi askıya alınan piyasa mekanizmasını yeniden işler hale getirir. Kant, bunu kotarmak uğruna hümanistliğinden taviz verdiğinin farkında değildir. Bununla birlikte Kant'ın "iyi niyetli" olduğu kabul edilmektedir².

Kant'ın savaş gibi toplumsal bir olay özelinde Tanrı düzeni betimlemesinin benzerini Aydınlanma döneminde cumhuriyet yönetimi için de yapması gerçekten ilginçtir. Temsili bir hükümet şeklinde olmak üzere cumhuriyeti ve bunun da mümkün olduğu kadar az kişinin elinde olmasını savunur. Bunu da az kişinin elindeki iktidarın birbiri ardına ıslahat yaparak esas teşkilata ulaşabilmesinin görece kolay olmasına bağlar. Cumhuriyeti savunmasına rağmen "Tanrı tarafından dünyada en çok önemsenen insan haklarının korunması" gibi insanın başarabilme gücünün ötesinde bir görevlendirmesi bulunan bir hükümdarın "tanrısal iradenin yeryüzünde temsilcisi" gibi yüce sıfatla donatılmasını onaylar (Kant, 1960: 20-1). Bu açıklamalar, cumhuriyetin burjuva sınıfının çıkarlarını güvenceye alan bir yönetim şekli olduğunu gizlemektedir. Peki, burjuva çıkarlarını nerede gerçekleştirir? Tabi ki piyasada. Böylece Kant'ın düşüncesinde, piyasanın işleyişini teminat altına alması anlamında cumhuriyet yönetiminde hükümet edenlerin Tanrı'nın düzeninin sağlanmasına hizmet ettiği anlaşılmaktadır.

Ülke içi istikrarın sağlanmasında fertlerin kanuni güvenliğini sağlayan cumhuriyet yönetimini adeta kutsayan Kant, devletlerarası düzeyde de

² Kant'ın ortaya koyduğu önerilerin üzerinden iki yüzyıldan fazla bir zaman sonra ve iki de büyük dünya savaşı yaşandığı dikkate alındığında dünyanın adil ve barışçı olduğu söylenebilir mi? Kuvvetle muhtemel söylenemez. Esasında Kant'ın yaşadığı zamanda, gelişme yolundaki kapitalist ilişkiler çerçevesinde, kendisinin sandığı gibi insanla toplum arasında değil, üretim araçlarına sahip olmayan (bunlardan kopmuş) ve piyasada alınıp satılan birer metaya (emek gücüne) dönüşmüş insanlarla yani emekçilerle üretim araçlarını kendi mülkü yapmış insanlar yani burjuvalar arasında çetin bir mücadele başlamıştı. Bununla birlikte sanayileşmenin oldukça gerisinde kalan Kant'ın yaşadığı dönemin Almanya'sında böylesi çelişkilerin görülebilmemesinin kolay olmadığını kabul etmek gerekmektedir (Timur, 2014: 127).

benzeri bir birliği savunur. Bu birliğin, federasyon formunda olması gerektiğini yoksa devletler arasında bir hiyerarşinin ortaya çıkacağını vurgular (Kant, 1960: 22-3). Eğer ki cumhuriyet esas teşkilat ise, bu yönetim şeklinde teminat altına alınan başta mülkiyet hakkı olmak üzere burjuva sınıfının menfaatleridir. Böylece olunca burjuva menfaatlerinin teminat düzeyi küresel boyuta taşınmış olmaktadır. Nitekim Kant (1960: 26)'ın uluslararası hukuka dayalı dünya vatandaşlığını savunması, bu çıkarımımızı doğrulamaktadır. Bu, dünya piyasası burjuva hukukun güvencesinde olmalı diye yorumlanabilir. Nitekim Hirş (1946a: 11), burada Kant'ın dünya vatandaşlığından kastettiğinin yabancı ülkelerde hukuki ilişkilerde bulunabilme hakkı olduğunu belirtmektedir.

Yukarıda satır aralarında belirttiğimiz üzere Kant, hem toplum içi hem de toplumlar arası ilişkilerin aslında tanrısal bir düzene uygun olarak düzenlendiğini kabul etmektedir³. Bizim düzen dediğimize Kant ebedi barış demektedir. Kant'a göre ebedi barışın teminatı "tabiat"⁴ diye adlandırdığı büyük sanatçıdır. Tabiatın mekanik akışı tesadüfi olmayıp sosyal bağlamda da geçerlidir⁵. Öyleki sanatçımız, burada da bir ahenk yaratma amacındadır. Bununla birlikte insanlar bu işleyişin kanunlarını bilemez; insanlar işleyişin sebebi tabiata "mukadderat" ya da "İlahi Takdir" der. İnsan muhakeme yoluyla bunu anlayamaz, eylemlerinde kıyaslama yoluyla anlayabilir fakat burada deneysel bir anlayış değil dogmatik bir gerçeklik söz konusudur (Kant, 1960: 29). Başka bir deyişle insan "İlahi Takdir"i tamamen keşfedemez, çabası sezgisel boyutta kalır. Kant, mukadderat derken bunu kastederek insanın teslimiyetini ima etmektedir. Bu teslimiyet statükonun yani düzenin devamını sağlama bilinci oluşturması yönüyle önemlidir.

³ Kant, çalışmalarında kendisinin sarsılmaz bir tanrı inancı içinde olduğunu ifade etmiştir. 1787'de "İnanca yer bırakmak için bilgiyi bir kenara koymanın gerekli olduğunu gördüm." demiştir (Kant, t.y.).

⁴ "...Genel olarak *biyoloji* bilimi, Kant'ın düşüncelerine bütünüyle karşılık gelen '*dirimselci*' bir varsayımaya dayanarak biyolojik fenomenleri açıklamaya çalışmaktadır. XIX. yüzyılda kabul edilen mekanik varsayım yerine şimdi geçerli olan '*neo-dirimselci*' anlayış, ölü mekanizmadan değil, canlı organizmadan hareket ederek onun yaşam kanununu ... bulmaya çalışmıştır. Sonuçta her varlığın; ... kendi cinsine özgü doğal bir planın sonucunda varlık kazandığı düşüncesi kabul edilmiş ve bu varsayımaya 'doğanın planı' adı verilmiştir. Belirli cins üye her varlıkta cins üye özgü 'doğanın planı' gerçekleşir. Varlığın her organı veya organın parçası varlığa egemen olan ve 'doğanın planı'na göre işleyen enerji ilkelerine uyar. O halde belirli bir varlığın yapısını anlayabilmek için o varlığın üyesi olduğu cins üye özgü 'doğanın planı'nı incelemek gerekir. İnceleme sonucunda belirli bir cins üye özgü doğanın planı bulunduktan sonra onun özellikleri ... açıklanır ve tanımlanır. ...bu açıklama ve tanımlamalarda ortaya çıkan doğa ilkesine ... 'doğa kanunu' denir. Ancak onlar her hangi bir ... değer hükmünü içermeyip yalnızca teleolojik bir varsayım vasıtasıyla elde edilen ve -amaca daha uygun bir varsayım buluncaya kadar- mutlak ve objektif *bilgi* hükümlerindedir." (Hirş, 1946b: 276-7).

⁵ Görüldüğü üzere burada tarihsel bir analiz yoktur, Smith'in görünmez el temelli kurgusunda olduğu gibi Kant da tarihin daha iyiye doğru evrimini kendiliğindenlik ilkesi üzerinde temellendirir (Öztürk, t.y.). Başka bir benzerlik Smith'in *homo economicus* tipi ile Kant'ın insanı arasındadır. Kısaca her iki tip de adaletin geniş sınırlamaları içinde kişisel çıkarlarının peşindedir. Ayrıntılar için bk. White (t.y.).

Kant'a göre ahlak kanunları a priori evrensel olup özgürlüğün imkânı noktasında da belirleyicidirler fakat bu belirleyiciliğe ilişkin Kant'ın tek bir açıklaması bulunmaz. Bunun yanında ahlak kanunları mutlak olup zamana ve mekâna göre değişmezler. Bunu mantıken sağlayan Tanrı'nın varlığıdır. Diğer taraftan doğada her şey belli kanunlara göre gerçekleşir; kanunlar bilgiler içerir ve bunların her biri ilkelerdir. Bu ilkeleri kavrama yetisi akıldır. Ahlak kanunları mutluluk getirir fakat bunun için dünyayı ahlak kanunlarına göre yöneten mutlak bir akıl hayal edilmelidir. Kant, buradan Tanrı postulatına ulaşır. Burada Kant çelişkilidir: Ahlak kanunlarının bir yandan akla bağlı olduğunu, diğer yandan da Tanrı'nın varlığının işaretleri olduğunu belirtir. Bu çelişki bir yana, buyuranın adını koymaksızın kesin buyruğun, akıl sahibi varlıkların belli bir tarzda hareket etmelerini gerektirdiğini belirtirken bunun gerçekleşmesi imkânını da hürriyetin sağladığını kabul eder. Burada gerisini getirmez. Şöyle ki hürriyeti ispatlanamaz görür. Bunun yanında, Kant'ın mutluluğun ancak Tanrı ile bulunabileceği kabulü ilginçtir çünkü buradan insanın mutsuz olduğu anlamı çıkmaktadır ki bu çıkarım hiç de gerçeği yansıtmamaktadır. Kant'ın nazarında mutsuz olan insan ancak ahlak kanunlarına uyduğu takdirde mutluluğu hak eder. Bunun için de bilgiye değil ahlaka ihtiyacı vardır. Başka bir deyişle Kant bilgiyi reddeder (Bakubala, 2006).

Kant'a göre İlahi Takdir ebedi barışı sağlamak üzere bazı tedbirler almıştır. İlk olarak dünyanın her yerini insan için yaşanabilir kılmıştır. İkinci olarak savaş⁶ aracılığıyla insanları dünyanın her yerine dağıtmıştır. Son olarak savaş aracılığıyla insanları bir dereceye kadar hukuki ilişkilere girmeye zorlamıştır. Ayrıca insan her türlü menfaat saikinden arı bağımsız olarak zafer aşkı için savaşa girer (Kant, 1960: 30-1). Burada Kant, savaşın ekonomik sebepli olduğunu "zafer aşkı"yla⁷ manipüle etmektedir. Oysaki gerçek saik savaş değil insanların kıtlıkla mücadelesi ve/veya daha yüksek

⁶ Hirş (1946b: 269)'e göre Kant'ın savaş halinden kastettiği kanunsuzluk durumudur. Kanunsuzluk durumu ise toplumun kurumsallaşmamış yani hukuki bir düzen altında toplanmamış tabiat halidir. Tabiat hali kavramı Kant'ın terminolojisinde, dünya nizamı anlamına gelmektedir (Hirş, 1946b: 273-4).

⁷ "...Tabiat, düzenini insanların dünyanın her tarafında yaşayabilecekleri şekilde kurmakla, ... herhangi bir ahlaki kanunun baskısı olmaksızın, teslim olacakları bir zorunluluk meydana getirmesini zorbalıkla istemiştir. Savaş, tabiatın bu gayeye ulaşmak için kullandığı yegane vasıta olmuştur. Tabiat, menşelerinin bir olduğunu dillerinin aynı olmasından anladığımız toplumları savaş vasıtasıyla birbirlerinden koparmıştır: Meselâ Buzlu Denizin kıyılarında oturan Samoyed'ler kendilerinden iki yüz mil uzakta Altay dağlarında oturanlarla aynı dili konuşurlar; bu iki kavmin arasında binici ve savaşçı olan bir Moğol kavmi bulmaktayız; bu ilk iki kavmi, ... buzlu ... yerlere bu sonuncu kavmin sürmüş olması muhtemeldir. ...Eskimoları Amerika'nın kuzeyine ...doğanın bir yerleştirme aracı olarak kullandığı savaş sürmemişse, ... hangi kuvvet yapmıştır? Savaşın hususî bir saike ihtiyacı yoktur; kökleri bizzat insan tabiatına uzanmış gibidir: Hatta insanın, zafer aşkıyla, her türlü menfaatçi saikten bağımsız olarak sürüklendiği asil bir iş sayılır. Böyle olduğu içindir ki, Amerika vahşileri arasında olduğu gibi şövalyelik Avrupa'sında da askerî şecaat, yalnız savaş sırasında değil ... fakat savaşa sürüklmesiyle de çok şerefli bir özellik sayılırdı; çoğu zaman savaşa, bu meziyeti ortaya koymak için girilirdi; öyle ki savaşa bir tür asalet atfedilirdi; hatta bir Yunanlı'nun 'savaş, yok ettiğinden daha fazla kötü insan yetiştirdiği için, bir afettir' dediğini unutarak, savaşı insanlığın asil bir ayrıcalığı olarak yücelten filozoflar da görülmüştür." (Kant, 1960: 31).

refah arayışıdır. Dahası savaşın saiki de budur. Bize göre Kant burada savaşa yol açan sebepler konusunda susarak burjuva demogogluğunu gizlemektedir zira tek amacı statükoyu ulusal ve uluslararası düzlemlerde meşrulaştırmaktır⁸.

Bu tespitimizin doğruluğunu Kant, halk ayaklanmalarını onaylamayarak göstermektedir. Şöyle ki hukukun deney-üstü formülü olarak başkalarının haklarıyla ilgili ve aleni olmayan fiilleri adalete aykırı görmüştür. Bu kapsamda despota karşı halk ayaklanmasını adil olarak nitelemezen despotun ayaklanmayı bastırması ve akabinde ayaklananları cezalandırmasını meşru saymıştır (Kant, 1960: 50-1)⁹. Böylece Kant, statükoyu savunmaktadır. Burada “despot” kelimesinin içeriğini genişletip statüko anlamında kullanmaktayız. Kant’ın hem ebedi barıştan bahsedip hem de despota karşı halk ayaklanmasını savunmaması ve adil görmemesi kişiliğini bayağılaştırmaktadır¹⁰.

⁸ Marx ve Engels (2015: 75-6)’e göre iktidar sahipleri ideoloji vasıtasıyla statükoyu üç aşamalı bir süreçte meşru kılar: İlk olarak düşünceleri, iktidar olan insanlardan ayırarak tarihsel olarak geçerli düşünceler olduğunu kabul etmek. İkinci olarak, düşüncelerin geçerliliğine bir düzen getirmek ve bu kapsamda takip eden egemen düşünceler arasında mistik bir bağ kurmak ve buna, düşünceleri ‘kavramın kendi kendini belirlemeleri’ olarak kavramakla ulaşmak. (Böylece düşüncelerin kendi görgül temelleriyle birbirlerine gerçekten bağlı bulunması olgusu geçerlilik kazanır; bundan başka, *arı ve yalın* düşünceler olarak anlaşıldıklarından, bu düşünceler, kendinden farklılaşmalar haline, bizzat düşünce üreten ayrımlar haline gelirler). Üçüncü olarak bu ‘kendini belirleyen kavram’ı, mistik görünümünden uzaklaştırmak için ya bir kişi -özbilinç- haline dönüştürmek ya da tamamıyla somut görünmek için ondan tarihte ‘kavram’ı temsil eden tarih yapımcıları olarak düşünürleri, filozofları ve ideologları temsil eden bir topluluk teşkil etmek. Sonuç olarak tarih bütün materyalist niteliklerinden soyutlanır ve böylece kurgu yoluyla istenilen gerçeklik dayatılabilir. Kant’ın ebedi barış diyerek gerçekte kapitalizmi meşrulaştırması da bu kapsamda kabul edilebilir. Kant’ın çağdaşı Thomas Robert Malthus’un de benzeri bir demagog olduğu belirtilebilir. Ayrıntılar için bk. Bozpinar (2020).

⁹ Bir egemen, halkın haklarını tanımadığını açıkça söylemeye kalkmadığı için, despotizmin yanlış olduğu söylenebiliyorsa, *kamusal olarak açıklandığında* kendi ereğini ortadan kaldıracığından ayaklanmanın yanlışlığı da açıkça ortadadır. Bu nedenle gizli tutulmalıdır. Örneğin yeni bir hükümetin kurulması girişiminde bulunan bir halk devrim yapma niyetini açıklayamaz çünkü bu durumda hiçbir devlet mümkün olamaz. Bu akıl yürütmeye karşılık iki temel argümandan Kant’ın kendisi de söz eder. Öncelikle, bu ilke salt olumsuzdur yani yalnızca adil olmayanın tanınmasına hizmet eder ve buradan kamuya açıklanan maksimlerin adil olduğu gibi tersi bir sonuç çıkaramayız. Başka bir deyişle, kanılar da yani izleyicinin ilgisiz kanıları değil ama ilgi sahibi vatandaşların taraflı, eleştirel olmayan kanıları da yanlış olabilirler. İkinci olarak, yöneten ve yönetilen arasında kurulan analogi yanlıştır: Kesin olarak daha üstün bir güce sahip olan hiç kimse, tasarılarını gizlemeye ihtiyaç duymaz. Bu nedenle Kant olumlayıcı ve aşkınsal bir ilke önerir: Ereğe ulaşmada başarısız olmamak için kamusal olarak dile getirilmesi *gereksinimi doğuran* tüm maksimler politikaya da hukuka da uygundur (Arendt, 2005: 349).

¹⁰ Halk ayaklanmasına karşı çıkmasıyla Kant statükodan yana olduğunu gösterdiği gibi bu tavrı başlarda sempatiyle yaklaştığı Fransız Devrimi’nin giderek radikalleşen uygulamaları karşısında burjuvazinin duyduğu korkunun bir ifadesi olarak kabul edilebilir (Öztürk, t.y.). Diğer taraftan Arendt (2005: 348) buradaki çelişkinin aslında bir kuramsal sorundan ibaret olduğunu belirtmektedir.

Sonuç

Kant “ebedi barış”ın ne olduğunu tanımlamasa da cumhuriyetin evrensel olduğunu kabul etmektedir. Analoji yoluyla devletler düzeyinde de bireyler düzeyinde olduğu gibi özgürlükler tesis edilmesini önerir. Böylece ülke sınırları içinde statükonun sağladığı mülkiyet ilişkileri çerçevesinde şekillenen haklar evrensel koruma kazanır ve piyasaya uluslararası düzeyde ekonomi dışı müdahale imkânı ortadan kalkar yani dünya pazarı kapitalist hukuka uygun hale gelir.

Ordunun varlığını ekonomi dışı bir zor olarak gördüğü gibi askeri harcamaları kısa süren bir savaştan daha külfetli sayar. Bunu, piyasa kuralları dışında -ekonomi dışı- zor yoluyla menfaat sağlandığı için Kantçı anlamda kabul edilemez olarak değerlendirebiliriz. Kant’ın, devlet gelirlerinin artışına ve devlet borçlanmasına bakışı da benzerdir. Askeri güç vasıtası olan devlet hazinesinin çok zenginleşmesini diğer devletler bir savaş tehdidi sayar ve akabinde daha önce saldırmaya kışkırtılırlar. Bu açıklamayı savaşın piyasa mekanizmasını işlemez hale getireceği şeklinde yorumluyoruz. Diğer taraftan devlet borçlanmasını, iktidarın başka ülke iktidarının nüfuzuna girmesi olarak kabul eder. Nüfuzu artan devlet için savaş açmak kolaylaşır. Aynı zamanda borçlu devletin iflas etmesi, alacaklı devletleri zarara sokacaktır. Kant’ın devlet borçlarına ilişkin açıklamalarını da piyasa mekanizmasını tehdit noktasında endişeleri olarak kabul edebiliriz. Ayrıca savaşı kıt kaynaklar üzerindeki çıkar çatışması merkezinde değerlendirmeyerek tarihsel materyalist tespitten özenle kaçınsa da borçlanma ve bir ülkeye diğer ülkelerin müdahalesi hususlarında savaşı ekonomi politik bir çerçeveye ilişkilendirerek burjuva demagogluğunu ele verir.

Ordunun varlığına karşı olan Kant, savaş konusunda hümanist bakış açısından tutarsızlık sergiler. Bu hususta Kant, taraflardan hiçbirinin haklı sayılmayacağını zira “tabii hal”de hukuka uygun bir yargı makamı bulunmadığından haklıyı haksızı savaşın sonucunun ortaya çıkaracağını çünkü bunun Tanrı hükmü olduğunu belirtir. Bu da Kant’ın doğal hukuk görüşünden yana olduğunu göstergesidir. Dolayısıyla savaş özelinde Kant, Smith gibi Tanrı’nın düzenini betimler. Burada Kant’ın hümanist bakış açısından tutarsızlığı ise bir yandan tüm insanlık için ebedi bir barışın peşinde kafa yorarken savaşı meşrulaştırmasıdır. Bize göre savaşın düello gibi olup bitmesiyle piyasa mekanizmasını yeniden işler hale gelmesini kotarmak uğruna Kant, hümanistliğinden taviz verir.

Kant, hem toplum içi hem de toplumlar arası ilişkilerin aslında tanrısal bir düzene uygun olarak düzenlendiğini kabul etmektedir. “Düzen”in Kant’ta karşılığı “ebedi barış”tır. Ebedi barış hem doğada hem de sosyal bağlamda geçerli olup bunun teminatı tabiat ya da “İlahi Takdir”dir. Bununla birlikte insanlar bu işleyişin kanunlarını bilemez. Bu, dogmatik bir gerçekliğin söz konusu olduğunu dolaylıdır. Başka bir deyişle insan “İlahi Takdir”i tamamen keşfedemez, çabası sezgisel boyutta kalır. Kant, mukadderat

derken bunu kastederek insanın teslimiyetini ima etmektedir. Bu teslimiyet statükonun yani düzenin devamını sağlama bilinci oluşturması yönüyle önemlidir.

Kant, savaşın ekonomik sebepli olduğunu “zafer aşkı”yla manipüle eder. Oysaki burada saik insanların kıtlıkla mücadelesi ve/veya daha yüksek refah arayışıdır. Bize göre Kant burada savaşa yol açan sebepler konusunda susarak burjuva demogogluğunu gizler zira tek amacı statükoyu ulusal ve uluslararası düzlemlerde meşrulaştırmaktır. Bu tespitimizin doğruluğunu, Kant’ın halk ayaklanmalarını onaylamaması göstermektedir. Buradaki gerekçesi hukukun deney-üstü formülü olarak başkalarının haklarıyla ilgili ve aleni olmayan fiillerin adalete aykırı olduğu kabulüdür. Bu kapsamda despota karşı halk ayaklanmasını adil olarak nitelemeyen despotun ayaklanmayı bastırması ve akabinde cezalandırmasını meşru sayar. Böylece Kant, statükoyu savunmaktadır. Burada “despot” kelimesinin içeriğini genişletip statüko anlamında kullanılmaktadır. Kant’ın hem ebedi barıştan bahsedip hem de despota karşı halk ayaklanmasını savunmaması ve adil görmemesi kuramsal bir sorundur.

Kant, ebedi barış kavramı çerçevesinde gerçekte kapitalizmi meşrulaştırmaktadır. Dolayısıyla *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme* bir kapitalist savunma olarak okunabilir.

Kaynakça

- Akarsu, Ö. ve Ural, Ş. (2007). Kant'ın Newtoncu kozmolojisi ve modern yıldız kuramının temellerinin atılışı. XV. *Ulusal Astronomi Kongresi Bildiri Kitabı*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 55-60.
- Arendt, H. (2005). Kant'ın siyaset felsefesi üzerine notlar. *Cogito*, 41-42, 340-380.
- Bakubala, G. (2006). *Kant'ın ahlakında Tanrı'nın yeri ve işlevi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bozpinar, C. (2020). Marx öncesi Emek Değer Teorisi: Genel bir bakış. *Politik Ekonomik Kuram*, 4 (1), 72-93.
- Hirş, E. (1946a). Kant'ın Ebedi Barış Üzerindeki Felsefi Denemesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (3), 3-31.
- Hirş, E. (1946b). Kant'ın Ebedi Barış Üzerindeki Felsefi Denemesi II. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (3), 268-92.
- Kant, I. (1960). *Ebedî barış üzerine felsefî deneme*. (Çev. Yavuz Abadan ve Seha L. Meray). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Kanz, H. (t.y.). *Immanuel Kant*. Erişim www.ibe.unesco.org.
- Kazgan, G. (2000). *İktisadî düşünce veya politik iktisadın evrimi* (9. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Marx, K. ve Engels, F. (2015). *Alman ideolojisi* (9. baskı). (Çev. Sevim Belli). Ankara: Sol Yayınları.
- White, D. M. (t.y.). *Adam Smith and Immanuel Kant: On markets, duties, and moral sentiments*. Erişim <http://ssrn.com>.
- Öztürk, A. (t.y.). *Kant felsefesinde savaş ve barışa yönelik temel tezlerin eleştirisi*. Erişim www.academia.edu.
- Timur, T. (2014). *Felsefe, toplum bilimleri ve tarihçi* (2. baskı). İstanbul: Yordam Kitap.

